

24.02: ЕВАКУАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Дорожня карта

Авторський колектив: **Ірина Виртосу, Ганна Заремба-Косович, Яна Салахова, Юлія Сачук, Ірина Федорович.**

Редакторка: **Ольга Ситнік**

Коректорка: **Ірина Довгаль**

Дизайн та верстка: **Валерія Мезенцева**

Звіт підготовлений у межах проєкту «Права людини для України», який виконується Програмою Розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії протягом 2019–2023 років.

За проєктом Fight For Right / Боротьба за права провела дослідження «Досвід людей з інвалідністю під час евакуації задля майбутнього миру та безпеки: свідчення, аналітика, висновки». У звіті використані інтерв'ю опитаних експертів/ок.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам/кам і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми Розвитку ООН чи інших агенцій ООН.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними без письмового дозволу Fight For Right / Боротьба за права.

На обкладинці колаж Валерії Мезенцевої.

Опис. У колажі використане фото швидкої допомоги, біля якої стоять троє чоловіків і сидять дві жінки. Силует України, на якому три стрілки, які символізують евакуаційні напрямки зі Сходу на Захід України. На колажі написано: “Гаряча лінія FFR 0 800 30 66 33”, а також “Найдовша евакуація: 17 днів, 20 000 км, 5 країн” і “5041 людей евакуйовано”.

«Ми стали одними з перших, хто створював екстрене реагування саме від спільноти людей з інвалідністю. Тобто не з позиції об'єктів допомоги, а з позиції суб'єктів права».

Юлія Сачук, голова громадської організації людей з інвалідністю Fight for Right

Дослідження «24.02: Евакуація людей з інвалідністю» проведене громадською організацією **Fight For Right / Боротьба за права** спільно з Програмою Розвитку ООН в Україні.

Результати ґрунтуються на **20 експертних інтерв'ю**, зібраних упродовж червня – серпня 2022 року.

Респонденти – активісти та активістки, волонтери/ки, представники/ці держструктур та міжнародних організацій, які здійснювали та супроводжували евакуацію людей з інвалідністю після 24 лютого 2022 року.

Україна вже мала виклик евакуації людей з інвалідністю **в 2014–2015 роках** під час окупації Криму та частини територій на Сході країни, однак **дослідження показало, що держава не вивчила попередніх уроків** і зробили недостатньо для покращення процедур і нормативно-правового регулювання евакуаційних заходів, зрозумілої та доступної комунікації з людьми в умовах воєнного стану.

«...Чи Міністерство соціальної політики знає, скільки їхніх соціальних працівників поїхало? Могли би, наприклад, дати відкриту інформацію про те, що: “Друзі, в нас стільки-то залишилося без догляду людей з інвалідністю? Якщо хтось хоче допомогти людям, ось адреса, ось телефон”... Взагалі, по-хорошому, до цього треба би було готуватися... це суттєва затримка, і це дуже нам ускладнювало потім роботу... Дайте хоча б якісь орієнтири, як цим людям допомогти, кому допомогти, де ці люди знаходяться, що їм потрібно?»»

Людмила Янкіна, правозахисниця та волонтерка, займається захистом громадських активістів/ок, керівниця проєктів у правозахисній організації ZMINA, м. Київ.

Одна з ключових особливостей евакуації 2022 року – участь самих людей з інвалідністю в процесі організації евакуації та логістики доставки гуманітарної допомоги, налагодження контактів, прокладання маршрутів, пошуків доступного прихистку, забезпечення ліками та асистивними технологіями тощо.

Під час дослідження було проаналізовано, **які моменти потрібно враховувати під час евакуації та адаптації в пункті призначення людей з інвалідністю:**

- доступність інформації та наявність способів комунікації,
- доступність транспорту,
- наявність асистивних засобів,
- медичний супровід,
- соціальний супровід,
- комплексний підхід.

У дослідженні також аналізувався **стан нормативно-правової бази щодо евакуації людей з інвалідністю** та переконання діяльності організації задля допомоги їм.

Так, **багато організацій чітко розподілили ролі щодо напрямів діяльності** всередині організації. Наприклад, пошук транспорту та партнерів за кордоном, поселення і прийом евакуйованих.

З часом організації **напрацювали алгоритми та інструкції для кожного напрямку діяльності**. Наприклад, правила документообігу та процедури перетину кордону для людей з інвалідністю, їхніх опікунів та супроводжуючого персоналу.

Місто і навіть держава, я скажу, напевно, так голосно, не були готові абсолютно до такого, до евакуації саме людей маломобільних, і взагалі – незахищеної категорії. Все це взяли... на свої плечі місцеві активісти і громадськість».

Юрій Понькін, голова громадської організації «Рух без меж», яка створена особами з інвалідністю та без такої на правах рівності, м. Кривий Ріг.

В опитаних експертів та експерток був **різний досвід співпраці з держорганами – від її повної відсутності до дуже тісної**, яка виходила за межі формальних повноважень.

Комусь із громадських організацій не вдавалося налагодити співпрацю на рівні міста, але була успішна координація з центральними органами влади чи окремими посадовцями конкретних установ (Офіс президента, Держслужба з надзвичайних ситуацій, «Укрзалізниця» тощо).

На рівні місцевої влади бракувало злагодженої комунікації з громадськими організаціями, які б могли давати конструктивний зворотній зв'язок та впливати на організацію евакуації та допомоги людям з інвалідністю, контролювати інклюзивні підходи до розробки місцевих політик.

Період зима – весна 2022 року продемонстрував **відсутність звички у очільників держави та законотворців узгоджувати свої дії зі стандартами прав людини** та оцінювати пропоновані

законодавчі зміни на потенційний вплив щодо можливості реалізації людьми своїх прав.

Кілька прикладів такого **неінклюзивного підходу**: зміна правил перетину державного кордону, різна правозастосовна практика щодо пакету документів, які дають можливість перетинати кордон для чоловіків 18–60 років, відсутність роз'яснень, як мають бути оформлені документи для родичів, які супроводжують людей з інвалідністю.

«Коли ми почали евакуювати, то в багатьох не були оформлені документи, і наші автобуси евакуаційні повертали, прикордонники не дозволяли незрячим чоловікам переходити кордон, навіть пішки, дозволялось тільки дітям і жінкам, і не було дозволено супроводжуючих, навіть членів сім'ї, супроводжуючі, незрячі або люди на кріслах колісних не могли переїхати».

Валентина Бутенко, директорка центру реабілітації молодих осіб з інвалідністю та членів їхніх сімей «Право вибору», м. Харків.

Нагальність евакуації і тотальна неготовність часто змушували представників влади і громадські організації робити **вибір на користь порятунку життя, жертвуючи гідними умовами** (недостатня кількість або відсутність доступного транспорту та житла, асистивних технологій, інформації та комунікації, соціального чи медичного супроводу тощо).

Колаж Валерії Мезенцевої.

Опис. У колажі використані різні фото людей старшого віку під час евакуації. Знизу розміщений силует прикордонника, який стоїть біля знаку Stop Контроль.

Також було **складно створити гідні умови для проживання та реабілітації** при облаштуванні евакуйованих людей з інвалідністю на території України.

Натомість громадський сектор та волонтери під час евакуації людей з інвалідністю прагнули **дотримуватися принципу «нічого для нас без нас»**, оскільки це дає змогу людям:

- відчувати свою суб'єктність, самостійно ухвалювати рішення та впливати на евакуаційні заходи,
- отримувати і надавати допомогу ефективніше, відчувати належність до спільноти, про яку важливо дбати самим.

Саме громадський сектор напрацював алгоритми взаємодії, щоб зробити свою роботу ефективною і використати обмежені ресурси якомога ефективніше.

Описаний у дослідженні **досвід та стратегії мають стати важливою основою для розробки системної держполітики**, особливо в контексті комплексної підтримки під час евакуації та залучення людей з інвалідністю до розробки та реалізації таких заходів.

Колаж Дмитра Журавля.

Опис. У колажі використано фото різних людей під час евакуації: дівчинки на кріслі колісному, чоловіків з важкими сумками, мами з маленькою дитиною, жінку старшого віку, що лежить на ношах, і яку піднімають у машину швидкої допомоги.

Стратегія вирішення державою питань організації евакуації людей з інвалідністю

Виклик	Пошуки рішень
<p>Недостатність адекватної та своєчасної інформації від органів влади про необхідність евакуації та реальну небезпеку</p>	<p>У нормативно-правових документах прописати протокол дій під час евакуації, враховуючи фактори згоди або незгоди людини на евакуацію (наразі бланк відмови розроблено лише для обов'язкової евакуації, який не стосується людей з інвалідністю та людей, які перебувають у місцях несвободи), визначити рівні небезпеки та заходи, які вони передбачають, щоб не піддавати ризику персонал, який займається порятунком та врегулювати відповідальність опікунів.</p>
<p>Відсутність протоколів та злагодженої координації між усіма державними установами, які могли б доступний транспорт.</p> <p>Відсутність комунікації з громадськими ініціативами щодо наявних реєстрів людей з інвалідністю для контактування та визначення потреб заздалегідь.</p>	<p>Розробити додатки до нормативно-правових документів:</p> <ul style="list-style-type: none"> — типові плани дій для евакуації людей з інвалідністю та передбачити бюджети на це; — критерії рівнів небезпеки та дії, які вони передбачають;

плани дій з надання комплексної допомоги для місцевої влади (доступне житло, реабілітаційні послуги та супровід).

Упровадити міжнародні практики евакуації людей з інвалідністю та **розробити українські стандарти** під реальні потреби та виклики у відповідності до них.

Відсутність відкритої та оновлюваної офіційної інформації про кількість закритих закладів, людей у них, їхньої безпеки та потреб.

Призначити єдину відповідальну інституцію від уряду, яка буде в доступному форматі поширювати інформацію щодо евакуації загалом та людей з інвалідністю, зокрема.

Сталість соціального супроводу та відсутність доступу до реєстрів людей з інвалідністю. Частина соцпрацівників, які супроводжували людей з інвалідністю, евакуювалася, що призвело до спецдогляду та безпорадності людей з інвалідністю.

Вести реєстри людей з інвалідністю та налагодити комунікацію з громадськими організаціями щодо визначення потреб, які вони можуть взяти на себе під час евакуації.

Доступність інформації. Оперативна інформація від влади щодо евакуації та дій під час повітряної тривоги не була подана для людей з інтелектуальними та

Упровадити стандарти доступності інформації для людей з різними видами інвалідності.

порушеннями, порушеннями зору та слуху.

Доступність транспорту.

Неможливість використання метро як укриття через його недоступність для людей із різними видами інвалідності; необхідність залучення волонтерів для перенесення людей на руках до транспорту, посадки та висадки до/з вагонів поїздів; брак автобусів доступних для людей з інвалідністю.

Упровадити стандарти доступності транспорту.

Житло відповідно до потреб та доступна інфраструктура, зокрема, укриття, куди люди з інвалідністю можуть дістатися самостійно. Для людей з орфанними захворюваннями, які постійно приймають ліки та потребують госпіталізації, важлива близькість медичного закладу до житла; для людей з психосоціальною інвалідністю – житло з урахуванням потреби в окремому просторі.

Розробити стратегії евакуації людей з інвалідністю в укриття.

Вести **всеукраїнський реєстр доступного житла** та будувати нову інфраструктуру, доступною для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Забезпечення ліками.

Навантаження щодо забезпечення ліками людей з інвалідністю та людей, які їх постійно приймають (з онкозахворюваннями,

Упровадити державні медичні програми забезпечення ліками, спростити процедури для закупівлі та ввезення певних ліків.

астмою, епілепсією, орфанними хворобами), лягло на громадські ініціативи та організації.

Запобігання виникненню фінансових проблем / фінансова подушка безпеки / прозора фінансова звітність.

На початку війни багато громадських організацій зіштовхнулися з тим, що не могли розрахуватися з юридичного рахунку чи картки приватної особи; почастишали випадки, коли за послуги доставки гуманітарної допомоги стали вимагати досить високу оплату.

Передбачити бюджет на базову гуманітарну допомогу

та потреби людей з інвалідністю, зокрема, для забезпечення асистивними технологіями, реабілітаційними засобами, спеціалізовани супроводом та меддопомогою.

Організація логістики.

Перекриті мости та інші сполучення, комендантська година тощо, дуже ускладнювали організацію евакуації та надання іншої допомоги.

Розробити окрему політику та правову базу щодо забезпечення логістики та палива для ініціатив та організацій, які займаються евакуацією та доставкою гуманітарної допомоги.

Люди, які були задіяні до евакуаційних заходів (до прикладу, водії/ки, медичний персонал, асистенти/ки) **перебували в зоні постійного ризику.**

Виснажлива дорога займала декілька днів, бо треба було перечекати обстріли, пройти

Переглядати маршрути евакуації якщо працювати вночі чи на світанку більш безпечно – здійснювати евакуацію саме в цей проміжок часу, **організувати тимчасові пункти відпочинку** водіїв та евакуйованих.

блокпости, зупинятися, щоб люди трохи перепочили, особливо якщо це сім'ї з дітьми або людьми з інвалідністю.

Профілактика емоційного вигорання. Через виснажливу і майже безперервну роботу евакуації (люди працювали без перерви багато днів підряд, без сну), психологічне навантаження, коли люди поряд з практичною допомогою потребують емоційної та психологічної підтримки. Також часом втрачається людський ресурс, оскільки мало або зовсім **не виділяється коштів на підтримку волонтерів**, хоча потреба зберігається.

Передбачити програми профілактики емоційного вигорання та підтримки волонтерів і волонтерок, громадських активістів/ок. Долучати до цього міжнародні інституції.

FIGHT FOR RIGHT – українська громадська організація людей з інвалідністю, заснована в 2017 році. Від початку повномасштабного російського вторгнення перетворилася на систему комплексної допомоги українцям та українкам з інвалідністю під час війни.

Упродовж лютого – серпня 2022 року Fight For Right надала допомогу 5041 людям з інвалідністю, які потребували її терміново. Географія евакуацій різноманітна: з Донецької області (найбільше запитів), далі – Харківська область, потім – Запорізька, наразі багато запитів надходить з Дніпропетровської області (південь, берег Каховського водосховища).

Найдовша евакуація, виконана Fight For Right, почалася у Миколаєві, а завершилася у Буенос-Айресі. А це 5 країн, 7 міст, 4 потяги, 1 літак, 1 автобус, 3 центри для біженців. Це тривало 17 днів і понад 20 000 кілометрів.

Найстаршій жінці, яку FFR вивезли медичною евакуацією, є 98 років, а наймолодшій – 3 роки.

35 осіб з 9 країн світу долучилися до роботи в команді Fight For Right. Спільними зусиллями було зібрано GoFundMe 480 000 євро для порятунку людей з інвалідністю, більшість донатів – від людей з інвалідністю з усього світу.

Колаж Дмитра Журавля.

Опис. У колажі використано фото різних людей під час евакуації: у вагон поїзда піднімають людину на ношах командою супроводжувачів, жінку на кріслі колісному, яку піднімають на підйомнику до вагона, групу людей з сумками біля маршрутки, трьох чоловіків з команди супроводжувачів на залізничному вокзалі.

Дорожня карта

для органів державної влади, об'єднаних територіальних громад, Офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Офісу Радниці – уповноваженої з питань безбар'єрності, громадських організацій, волонтерських ініціатив і всіх, хто здійснює порятунок людей з інвалідністю та інших маломобільних груп

Про діяльність Fight For Right / «Боротьба за права»

[Дізнатися більше](#)

Звернутися за підтримкою: info@ffr.org.ua

Підтримати фінансово евакуацію людей з інвалідністю

[Підтримати](#)